

KLAGANDE

Aydin Yildirim, 950731-0317

Ombud: Anna Dicander
Assistansia AB
Box 184
401 43 Örebro

MOTPART

Skärholmens stadsdelsnämnd i Stockholms stad
Box 503
127 26 Skärholmen

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrättens i Stockholm dom den 16 juni 2011 i mål nr 37496-10, se bilaga A

SAKEN

Personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade – LSS

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten upphäver underinstansernas avgöranden och förklarar att Aydin Yildirim är berättigad till personlig assistans enligt 9 § 2 LSS.

Kammarrätten visar målet åter till Skärholmens stadsdelsnämnd i Stockholms stad för beräkning av omfattningen av insatsen.

YRKANDEN M.M.

Aydin Yildirim fullföljer sin talan och yrkar att förvaltningsrättens dom ska upphävas och att han ska beviljas personlig assistans i enlighet med ansökan, alternativt i den omfattning rätten anser är skälig. Ett bifall av hans talan ska gälla från det ursprungliga beslutet. Han anför i huvudsak följande till stöd för sitt överklagande. Förvaltningsrättens dom strider mot samtliga i målet ingivna intyg gällande hans hjälpbehov. Dessutom bör rätten förtydliga vilken kvantitativ omfattning av hjälpbehovet som berättigar till assistans samt vilka behov som räknas som känsliga för den personliga integriteten. Förvaltningsrätten har inte redogjort för detta i domen. En annan brist i domen är att förvaltningsrätten har godtagit stadsdelsnämndens utredning, trots att den är mycket bristfällig. Det ingivna underlaget visar att han har ett dagligt, omfattande och integritetskänsligt hjälpbehov bl.a. när det gäller toalettbesök, all personlig hygien, duschning samt vissa moment vid påklädning. Det framkommer inte av förvaltningsrättens dom varför tid för torkning och viss av- och påklädning i samband med toalettbesök inte har medräknats. Förvaltningsrätten har dessutom gjort fel i samband med bevisvärderingen genom att godta stadsdelsnämndens bedömning utan att göra en egen bedömning. Vidare har förvaltningsrätten missuppfattat hans kommunikativa förmåga och i sin bedömning förutsatt att han klarar mer än han faktiskt kan. Det framgår av ingivna intyg att han inte kan kommunicera normalt och att hans hjälpbehov måste anses vara grundläggande. Det framgår även av ingivna intyg att han har behov av aktiv tillsyn bl.a. på grund av att han är rymningsbenägen. Samtliga ingivna intyg underbygger den bedömning som Försäkringskassan gjorde under 2009 där behovet av personlig assistans angavs till 14 timmar och 15 minuter per vecka. Det bör framhållas att den av kassan angivna tidsåtgången enbart avsåg de handgripliga hjälpbehoven och att insatser av motiverings- och aktiveringskaraktär inte beaktades.

Till stöd för sin talan åberopar Aydin Yildirim bl.a. ett flertal intyg och journalhandlingar, som inte tidigare ingetts.

I läkarutlåtande utfärdat den 15 januari 2008 av ST-läkaren Thomas Mårtensson, Liljeholmens barnläkarmottagning, anges bl.a. följande. Aydin Yildirim har Downs syndrom. Han lider av astmatiska besvär, underfunktion hos sköldkörteln och synnedsättning. Han är i behov av stöd och hjälp för att klara vardagssysslor i hemmet och aktiviteter utanför hemmet.

I intyg utfärdat den 1 augusti 2008 av överläkaren Maud Eriksson, barnhabiliteringen, Karolinska Universitetssjukhuset, Huddinge, anges bl.a. följande. Aydin Yildirim har Downs syndrom och hypotyreos. Han har svåra funktionshinder och hans diagnos innebär grav mental retardation. Han har även stora problem med aggressivitet. Han kommunicerar med ett mycket sparsamt tal och använder sig i skolan av teckenspråk och bilder. Han förstår inte vad som är förbjudet eller innebär en fara och behöver aktiv tillsyn dygnet runt. Han kan ta knivar i köket, dricka farliga vätskor och rymma. Vid måltiderna spiller han mycket och en måltid kan ta upp till två timmar. Vid toalettbesök behöver han hjälp med att knäppa upp, torka sig och tvätta sig. Han behöver hjälp med all hygien, duschning m.m. Han klarar inte av- och påklädning själv.

I skrivelser daterade i maj 2009 och i maj 2011 av legitimerade logopeden Anette Fällman anges bl.a. följande. Aydin Yildirims språkförståelse motsvarar en treårings nivå. Han uttrycker sig i korta meningar och har inga genomgående uttalssvårigheter. Han är mycket hjälpt av teckenstöd, men använder inte tecken aktivt.

I intyg utfärdat den 5 juli 2011 av kuratorn Elisabet Wennlund, Habiliteringscenter Liljeholmen, anges bl.a. följande. Aydin Yildirim kan säga några enstaka ord, men att man måste känna honom väl för att förstå

vad han menar. Han behöver hjälp i alla ADL-situationer. Han behöver hjälp i intima situationer och kan inte torka sig själv efter toalettbesök. Vidare inges journalblad med Elisabet Wennlunds anteckningar från november 2008.

I journalblad från Habiliteringscenter Liljeholmen har legitimerade arbetsterapeuten Karin Keskitalo i september 2011 antecknat bl.a. följande. Aydin Yildirim behöver mycket tid på sig för alla ADL-aktiviteter. Han uttrycker sig väldigt lite både via tal, tecken och/eller bilder. Han behöver höra instruktioner många gånger samt få mycket uppmuntran för att påbörja och slutföra en aktivitet. När det gäller toalettbesök kan han självständigt dra ner byxorna, sätta sig på toaletten och dra upp byxorna. Han behöver dock hjälp av en person att torka sig, knäppa och knäppa upp knappar samt handräckning och påminnelse vid handtvätt. När det gäller av- och påklädning i övrigt behöver han hjälp med alla sorters knappar och att knyta samt knyta upp skosnören. Han behöver även hjälp att se till att kläderna inte blir felvända. När det gäller hygien behöver han hjälp att duscha och tvätta håret samt att borsta tänderna och raka sig. När det gäller att äta och dricka behöver han viss handräckning.

I intyg utfärdat den 9 februari 2012 av barnläkaren Lotta Höglund-Carlsson, Astrid Lindgrens Barnsjukhus, anges bl.a. följande. Aydin Yildirim har Downs syndrom och en måttlig utvecklingsstörning, dvs. ett betydande förståndshandikapp. Han behöver hjälp i alla dagliga situationer.

I intyg utfärdat den 20 mars 2012 av skolkuratoren Ingrid Larsson, Enskede gårds gymnasium, anges bl.a. följande. Aydin Yildirim har svårt med alla moment vid toalettbesök. Han kan tala lite, men använder ofta gester som endast kan tolkas av en person som känner honom väl. Han klarar sig inte i trafiken och åker taxi till skolan.

Skärholmens stadsdelsnämnd i Stockholms stad bestrider bifall till överklagandet.

SKÄLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

I målet är ostridigt att Aydin Yildirim tillhör personkretsen i 1 § 1 LSS. Det kammarrätten har att ta ställning till är om hans behov är sådana att de grundar rätt till personlig assistans enligt 9 § 2 LSS.

Vad som avses med insatsen personlig assistans framgår av 9 a § LSS. Lagens förarbeten betonar att det ska vara fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär och att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur, i regel av mycket personligt slag (prop. 1992/93:159 s. 64 och 174). Högsta förvaltningsdomstolen har i RÅ 2009 ref. 57 anfört att uttalanden i lagens förarbeten närmast tyder på att vad lagstiftaren åsyftat är sådana hjälpbehov som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den funktionshindrade måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska ges.

Det framgår av utredningen att Aydin Yildirim har svårigheter att kommunicera samt att han har behov av viss hjälp vid måltiderna. Det framgår även att han har visst behov av aktiv tillsyn för att hindra att han bl.a. lämnar hemmet. Han behöver i hög grad hjälp vid bl.a. av- och påklädning, toalettbesök, duschning samt i övrigt för att sköta sin hygien. Försäkringskassan har i en utredning som åberopats i förvaltningsrätten beräknat hans hjälpbehov avseende av- och påklädning, toalettbesök, duschning och övrig hygien till 12 timmar och 15 minuter per vecka. För hjälp med att kommunicera har Försäkringskassan beräknat två timmar

per vecka, medan behovet av hjälp vid måltider samt tillsyn i Aydin Yildirims fall inte ansetts vara sådana grundläggande behov som berättigar till assistans. Stadsdelsnämnden har däremot inte företagit någon kvantitativ utredning angående tidsåtgången för hans hjälpbehov.

Kammarrätten finner att det stöd som Aydin Yildirim är i behov av till största delen är av mycket privat och integritetskänslig karaktär. Härtill kommer att hans hjälpbehov både är dagligen och under dagen frekvent återkommande. Vid en samlad bedömning får hjälpbehovet avseende främst personlig hygien och toalettbesök, men även av- och påklädning, anses vara tillräckligt omfattande och av sådan karaktär att det finns förutsättningar för att han ska ha rätt till insatsen personlig assistans enligt LSS. I målet finns dock inte en tillräckligt detaljerad utredning för att exakt kunna fastställa omfattningen av Aydin Yildirims behov av hjälp. Det ankommer därför på stadsdelsnämnden att som första instans närmare beräkna omfattningen av insatsen.

Aydin Yildirim har yrkat att ett bifall av hans talan ska gälla från ursprungligt beslutsdatum. När det gäller insatsen personlig assistans är den till sin natur sådan att den inte kan utgå retroaktivt (jfr RÅ 2006 ref. 76). Ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för personlig assistans kan däremot under vissa förutsättningar utgå för förfluten tid. Aydin Yildirim har emellertid i målet inte framställt något yrkande om ersättning för sådana kostnader under den aktuella perioden. Det får därför ankomma på stadsdelsnämnden att, för det fall en begäran om ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för assistans inkommer till nämnden, ta ställning till i vilken utsträckning Aydin Yildirim kan beviljas sådan ersättning.

Med bifall till överklagandet och med upphävande av underinstansernas

avgöranden ska således målet visas åter till stadsdelsnämnden för ovan
angivna prövning.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 1).

Sten Wahlqvist
lagman
ordförande

Birgit Råberg
kammarrättsråd

Cecilia Bohlin
kammarrättsråd
referent

Henry Larsson
föredragande

FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I STOCKHOLM
Allmänna avdelningen

DOM
2011-06-16
Meddelad i
Stockholm

Mål nr
37496-10
Enhet 10

KLAGANDE

Aydin Yildirim, 950731-0317
Bullerholmsgränd 47
127 40 Skärholmen

Ombud: Anna Dicander
Assistansia AB
Box 184
401 43 Örebro

MOTPART

Skärholmens stadsdelsnämnd i Stockholms stad
Box 503
127 26 Skärholmen

ÖVERKLAGAT BESLUT

Skärholmens stadsdelsnämnd i Stockholms stads beslut 2010-07-16

SAKEN

Personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

DOMSLUT

Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

Dok.Id 137262

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
115 76 Stockholm	Tegeluddsvägen 1	08-561 680 00 E-post: forvaltningsrattenistockholm@dom.se	08-561 680 01	måndag – fredag 09:00-15:00

BAKGRUND OCH YRKANDEN M. M.

Skärholmens stadsdelsnämnd i Stockholms stad (stadsdelsnämnden) avslog den 16 juli 2010 Aydin Yildirims ansökan om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS. Som skäl för beslutet angavs bl.a. följande. Aydin Yildirim har inte behov av hjälp med de grundläggande behoven i den utsträckning som krävs för att beviljas personlig assistans enligt 9 § 2 LSS. Han klarar av- och påklädning till största del själv med verbal vägledning. Han kan kommunicera med ord men inte med hela meningar. Han klarar att äta och dricka själv men behöver hjälp med att få maten serverad och ibland hjälp att skära. Han behöver hjälp med duschning. Behovet av insatser för att förmå eller motivera någon utan att personen behöver praktisk och handfast hjälp med dessa behov ger som huvudregel inte rätt till personlig assistans. Aydin Yildirims behov är heller inte av sådan karaktär att assistans genom motivering och tillsyn är oundgänglig.

Aydin Yildirim yrkar att förvaltningsrätten ska bevilja honom personlig assistans i enlighet med ansökan eller i den omfattning som förvaltningsrätten finner skälig. Till stöd för sin talan anför han bl.a. följande. Det är uppenbart att han har behov av hjälp med sina grundläggande behov. Enligt Försäkringskassan uppgår hans behov av personlig assistans för de grundläggande behoven till 14 timmar och 15 minuter per vecka. Bedömningen är upprättad på basis av objektivitet och utan ekonomiska hänsynstaganden, vilket medför en hög trovärdighet av dess beräkningar.

Av läkarintyg framkommer att han har en omfattande aggressionsproblematik samt tenderar att emotsätta sig hjälpinsatser genom uppvisandet av ett aggressivt beteende. Aggressiviteten framträder även då han inte förmår att förmedla sitt budskap till omgivningen och läkaren anser att hans kommunikationssvårigheter fordrar ingående kunskaper om hans uttryckssätt. Han har ett mycket sparsamt talspråk och i skolsammanhang används stödtecken vid kommunikation. Av intyg från logoped framgår att

hans språkförståelse motsvarar en treårings, och detta är ett bevis på att kommunikativa svårigheter föreligger. I Försäkringskassans utredning beaktas assistanstid för hans hjälpbehov vid kommunikation. Han är vidare impulsiv och har ingen faroinsikt. Han är i behov av aktiv tillsyn bl.a. med anledning av att han intresserar sig för köksredskap och hushållskemikalier. Han är även rymningsbenägen. Om förvaltningsrätten inte bedömer att hans behov av tillsyn ska beaktas som aktivt bör tillsynsbehovet i enlighet med Regeringsrättens avgörande 6232-07 beaktas som ett övrigt behov.

Kommunen har i sin bedömning inte beaktat hans hjälpbehov vid toalettbesök. Enligt Försäkringskassans beräkning uppgår detta behov till tre timmar per vecka. Han behöver vidare handgriplig hjälp vid duschning, tandborstning, nagelklippning och rakning, vilket styrks av Försäkringskassans beräkning samt personal på korttidsboendet. Han har således ett omfattande hjälpbehov avseende personlig hygien som inte kan tillgodoses med motiverings- och aktiveringsinsatser. Han har även ett handgripligt hjälpbehov vid somliga på- och avklädningsmoment. Vid matsituationer spiller han mycket vilket innebär att han inte klarar att föra mat till munnen, vilket medför att hjälpbehovet ska beaktas som grundläggande.

Stadsdelsnämnden finner inte skäl att ändra beslutet och yrkar vid bifall till överklagandet att förvaltningsrättens beslut inte ska verkställas förrän den domen har vunnit laga kraft.

DOMSKÄL

Enligt 1 § 1 LSS innehåller lagen bestämmelser om insatser för särskilt stöd och särskild service åt personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd.

I 7 § LSS anges att personer som anges i 1 § har rätt till insatser i form av särskilt stöd och särskild service enligt 9 § 1–9, om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. Den enskilde ska genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor. Insatserna

ska vara varaktiga och samordnade. De ska anpassas till mottagarens individuella behov samt utformas så att de är lätt tillgängliga för de personer som behöver dem och stärker deras förmåga att leva ett självständigt liv.

En insats enligt 9 § LSS är personlig assistans (punkten 2).

I 9 a § LSS anges att med personlig assistans enligt 9 § 2 avses personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov).

Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till insats enligt 9 § 2 för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

I målet är ostridigt att Aydin Yildirim tillhör den personkrets som omfattas av 1 § 1 LSS och att han därmed är berättigad till insatser enligt 9 § LSS. Frågan i målet är om Aydin Yildirims behov utgör sådana grundläggande behov som enligt 9 a § LSS berättigar till personlig assistans.

Högsta Förvaltningsdomstolen har i RÅ 2009 ref. 57 behandlat frågan om tillämpningsområdet för insatsen personlig assistans enligt LSS och uttalat att för att rätt till personlig assistans ska föreligga krävs, förutom personkretstillhörigheten, att det är fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär. Alla praktiska hjälpbehov med t.ex. påklädning eller måltider torde inte ingå. De hjälpbehov som åsyftas är sådana som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den funktionshindrade måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge hjälpen och hur den ska ges. Det betonas också att, även om någon bestämd undre tidsgräns inte finns, de grundläggande behoven måste ha en viss kvantitativ omfattning för att personlig assistans ska bli aktuellt. I prop. 1995/96:146 s. 20 anges att behov av insatser för att förmå en person att klä på sig, äta etc. inte berättigar till personlig assistans.

Av utredningen i målet framgår att Aydin Yildirim har behov av stöd i många situationer, men att han klarar de övervägande delmomenten på egen hand om han får påputtning. Han klarar att äta och dricka själv och han klarar toalettbesök till största del själv; i hemmet dock med viss torkhjälp. Även om han är fåordig kan han förmedla sig med omgivningen. Han behöver hjälp med duschning och han har ett visst behov av tillsyn.

Förvaltningsrätten finner att Aydin Yildirim har ett omfattande behov av hjälp i sin vardag, men bedömer att hans hjälpbehov till övervägande del inte är av den karaktär som krävs för att rätt till personlig assistans ska föreligga. Behov av motivations- och aktiveringsinsatser berättigar inte till personlig assistans. Den tillsyn han är i behov av anser förvaltningsrätten inte utgör sådan aktiv och kvalificerad tillsyn som bara kan ges av personer med ingående kunskap om honom, och den berättigar således inte till personlig assistans. De behov han har för sin personliga hygien i form av duschning får anses utgöra ett grundläggande behov, men behovet utgör ett begränsat område och är därför enligt förvaltningsrättens bedömning inte av den omfattningen att det kan medföra rätt till personlig assistans. Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 3109/1a).

Anna Maria Åslundh-Nilsson
Rådman

I avgörandet har även nämndemännen Siv Dahlman, Märta Engelberth-Fridell och Arne Vallqvist deltagit. Föredragande i målet har varit Malin Schierenbeck.

SVERIGES DOMSTOLAR

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Stockholm.

Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.

Överklagandet ska ha kommit in till förvaltningsrätten **inom tre veckor** från den dag då klaganden fick del av beslutet. Tiden för överklagandet för offentligpart räknas emellertid från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagandet infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att prövningstillstånd meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas, anledning förekommer till ändring i det slut var till förvaltningsrätten kommit eller det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. den klagandes namn, personnummer, yrke, postadress och telefonnummer. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nås för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till kammarrätten,
2. det beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Skrivelsen ska vara undertecknad av klaganden eller hans ombud. Adressen till förvaltningsrätten framgår av beslutet. Om klaganden anlitar ombud ska denne sända in fullmakt i original samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga kammarrättens avgörande ska skriva till Högsta förvaltningsdomstolen. Skrivelsen ställs alltså till Högsta förvaltningsdomstolen *men ska skickas eller lämnas till kammarrätten.*

Överklagandet ska ha kommit in till kammarrätten *inom tre veckor* från den dag då klaganden fick del av beslutet. Tiden för överklagande för det allmänna räknas dock från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagande infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommar-, jul- eller nyårsafton, räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Högsta förvaltningsdomstolen fordras att *prövningstillstånd* meddelas. Högsta förvaltningsdomstolen lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att talan prövas eller om det föreligger synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att grund för resning föreligger eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd inte meddelas står kammarrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Högsta förvaltningsdomstolen varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska undertecknas av klaganden eller dennes ombud och ges in i original samt innehålla följande uppgifter;

1. den klagandes namn, personnummer/organisationsnummer, yrke, postadress och telefonnummer. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nås för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till Högsta förvaltningsdomstolen
2. det beslut som överklagas med uppgift om kammarrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet
3. de skäl som klaganden vill åberopa för sin begäran om att få prövningstillstånd
4. den ändring av kammarrättens beslut som klaganden vill få till stånd och skälen för detta
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.